

ІСТОРІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИСЛІВНИКА ЯК САМОСТІЙНОЇ ЧАСТИНИ МОВИ

Стаття присвячена аналізу наукових досліджень з історії становлення прислівникової системи української мови, опису прислівника в межах лексико-граматичних класів слів, з'ясуванню його лексичних, морфологічних, синтаксичних властивостей і особливостей творення шляхом адвербіалізації інших частин мови.

Ключові слова: прислівник, лексико-граматичний клас, обставинні та означальні прислівники, непроцесуальна ознака, синтаксична спеціалізація, адвербіалізація.

Одним із важливих питань при дослідженні прислівників є їх виокремлення серед інших класів слів і з'ясування лексико-граматичних властивостей. За семантичними, синтаксичними та морфологічними критеріями виділення частин мови прислівник становить окремий лексико-граматичний клас, який істотно вирізняється своїми особливостями.

Як самостійна частина мови прислівники виділені представниками Олександрійської школи (II ст. до н. е.) з огляду на власне лінгвістичну, на відміну від логічної, класифікацію словника. Діонісій Фракійський кваліфікував прислівникові лексеми як суто придієслівний поширювач: “Прислівник є невідмінюваною частиною мови, яка висловлюється про дієслово або додається до дієслова... прислівник є частиною мови, яка, приєднуючись до дієслова, доповнює й пояснює його значення” [2, 134-135]. Він назвав прислівник терміном “ἐπίρρημα” (грец. ἐπί - ‘на, при’ і ρημα - ‘дієслово’). Уперше українську кальку терміна прислівник використав О. Партицький.

Початки вивчення староукраїнської морфології слід шукати в старослов'янських граматиках. Старослов'янська, а пізніше пристосована до місцевих умов церковнослов'янська мова мала значний вплив на розвиток української мови. З нею прийшли літературні норми, письмо, перші українські граматики і словники. Тому опис граматичних категорій старослов'янської та староукраїнської мов у перших граматиках (XVI–XVII ст.) та граматиках XVIII–XIX ст. становлять визначний етап у вивченні історії української літературної мови. Однак слід мати на увазі також і те, що методологія та трактування мовних питань у цих книгах зорієнтовані все-таки на грецькі й римські зразки, які тяжіли над українськими граматиками аж до появи праці Олексія Павловського (1818).

Мелетій Смотрицький у книзі “Грамматика Славенски” (1619) подав семантичну класифікацію прислівників. Учений класифікує прислівники за значенням і визначив розряди, поділивши найбільші групи на підгрупи. М. Смотрицький уперше виокремив дієприслівники як адвербіалізовані дієприкметники; він узяв до уваги не тільки невідмінюваність, а й інші ознаки, зокрема логіко-синтаксичні, і підкреслив придієслівно-обставинну роль прислівників у реченні [13, 12]. Отож, в історії дослідження прислівників праця М. Смотрицького мала епохальне значення, оскільки на її засадах стало можливим на вищому науковому рівні розробляти питання морфології та синтаксису прислівників.

Автор першої граматики нової української літературної мови О. Павловський обмежився у визначенні специфіки прислівників лише одним зауваженням, що “прислівники, так як і прикметники, мають свої ступені порівняння: дуже – сильно,

дужше або дужійше – сильнее, найдужше або преуже – пресильно”. Решту питань щодо прислівників він трактує за тодішніми російськими граматиками, вважаючи, що “усі інші правила прислівників, прийменників, сполучників і вигуків... є тими ж, що й в сучасній російській мові” [10, 21].

З устанавленням членів речення Ф. І. Буслаєвим, усе, що виражається прислівником, набуло синтаксичної кваліфікації, тобто у визначенні прислівника вирішальним став синтаксичний підхід. Отож, смислова різноманітність прислівникових одиниць в граматиках набула узагальнення не в семантичному, а в функціональному плані, а саме: семантична основа адвербіальних одиниць підмінювалася функціональною, тобто синтаксичною. А оскільки прислівник розглядали як явище синтаксичне, то С. Т. Аксаков зробив висновок про те, що він не є частиною мови. “Частина мови те, що отримало в мові свою окрему форму, особливий відділ; прислівник своєї особливої форми не має. Він виражає відношення, він є вже синтаксичним явищем. Прислівником можуть бути різні частини мови, в різних відмінках уживані” [1, 402].

Значний внесок у розвиток науки про прислівник у І половині ХІХ ст. зробили західноукраїнські вчені – автори граматик І. Вагилевич, Я. Головацький, О. Левицький, І. Могильницький. Так, І. Могильницький дав визначення прислівника як невідмінюваної частини мови, що означає обставину мовлення або дії, виділив 5 морфологічно-обставинних груп прислівників (часу, місця, способу, числівникові, питальні). Перша група поділяється на прислівники часу теперішнього, минулого, майбутнього, непевного та безперервного. Прислівники місця, за І. Могильницьким, відповідають на питання *де? відки? поки? як далеко?* Серед прислівників способу він виокремив прислівники мислення, мовлення, учинку, множинності, руху, змушення, порівняння, запевнення, заперечення, вказівки, висновку й сумніву [7, 44-45]. Робимо висновок, що автор поставив в один ряд синтаксичні, семантичні та морфологічні групи прислівників, не розрізняючи їхніх ознак як самостійних граматичних категорій і послідовно не проводячи відповідних класифікацій.

У другій половині ХІХ ст. визначальними розробками граматики прислівників стали праці О. О. Потебні, зокрема “Из записок по русской грамматике”. Автор схарактеризував прислівник як повнозначно-службову частину мови, тобто проміжну морфолого-синтаксичну категорію, як групу слів, що через неузгоджувану ознаку ознаки випадає з ряду відмінюваних частин мови. Дослідник дав суперечливе тлумачення прислівника, називавши його обставиною й водночас вказавши на те, що він виражає ознаку ознаки, тобто ототожнив лексико-граматичні класи з членами речення. “Під обставиною, або прислівником, розуміємо ознаку (отже, повнозначну частину мови), яка пов’язується з іншою ознакою, даною, або такою, що виникає, і лише за її допомогою відноситься до предмета (суб’єкта, об’єкта), а сама по собі не має з ним ніякого зв’язку” [12, 124]. Слід зауважити, що О. О. Потебня розглядав прислівники як відіменні категорії, поділяючи їх на два розряди (відіменникові та відзайменникові), що вплинуло на подальші дослідження у працях О. М. Пешковського, В. Симовича, Є. К. Тимченка, О. О. Шахматова та ін. О. О. Шахматов вважав, що прислівник сам по собі не відповідає якій-небудь одній граматичній категорії, тобто за формальними ознаками, на думку вченого, прислівники поділяються на окремі групи-частини мови [14, 279]. Він виділив займенники-прислівники, прийменникові та сполучникові прислівники.

Пізніше О. М. Пешковський і В. О. Богородицький виділили, крім займенникових, ще “граматичні” і “неграматичні” прислівники. О. М. Пешковський вмотивовував розуміння прислівника як виразника ознаки ознак: “У прислівнику виражені ознаки не предмета, а того, що виражено в дієслові й прикметнику... Отже, прислівники виражають ознаки не предметів, а їхніх ознак. У них зображуються ознаки ознак. У цьому й полягає їхнє значення” [11, 96]. Дослідник передусім розглядав прислівники, які справді виражають певні ознаки – якість, спосіб дії тощо (*добре, чисто, швидко, прекрасно, побатьківському*). Проте він стверджував, що й усі інші прислівники (тобто, й обставинні) також виражають ознаки ознак, оскільки вони поєднуються з дієсловом.

Суперечливість, пов’язана з фактичним ототожненням прислівника й обставини, виявляється в класифікації прислівника за значенням. Так, О. М. Пешковський на основі процесу адвербіалізації виділяє так звані первісні та співвідносно-вторинні прислівники [11, 116-117].

Отже, у працях названих мовознавців поряд з семантичними чіткіше підкреслюються категорійні ознаки прислівників – співвідносність і невідмінюваність.

Незмінюваність прислівників зумовила їхнє віднесення до класу службових частин мови, зокрема “часток”, представниками порівняльно-історичної наукової парадигми (М. І. Греч, С. Булич, Ф. Міклошич). Так, на думку Ф. Міклошича, ці “частки” поділяються на “прислівники” (adverbial) і “сполучники” (conjunctionen), а “прийменники” (praepositionen) вчений вважав особливим типом прислівників (eine eigene art adverbial) [16, 150]. Отже, відсутність яскраво виражених формальних показників у незмінних частин мови призводить до спрощення морфології. Перешкодою до адекватного тлумачення категорій прислівників як особливої частини мови стала неоднорідність слів, які включали лінгвісти до цього розряду. Наприклад, Ф. І. Буслаєв до прислівників зараховував частки і прийменники.

Перехід до системно-структурного опису частин мови характеризується виділенням прислівників на основі синтаксичного (К. С. Аксаков, О. О. Потебня, О. О. Шахматов) та морфологічного (Ф. Ф. Фортунатов, Д. М. Ушаков, М. М. Петерсон) критеріїв. Дослідження лексико-граматичних розрядів у межах класифікаційної наукової парадигми визначили комплексний підхід до аналізу лексичних, морфологічних і синтаксичних властивостей прислівників, які почали виокремлювати на підставі лексико-граматичного критерію, який враховує загальнограматичне значення непроцесуальної додаткової ознаки другого порядку, синтаксичну функцію обставини, граматичну незмінність тощо. Систематичний виклад нової концепції прислівників і відмежування прислівників від інших частин мови здійснив В. В. Виноградов [3]. Орієнтація мовознавців середини ХХ ст. на комунікативно-функціональну наукову парадигму доповнила класифікацію прислівників аналізом їхнього місця у висловлюванні, функціонально-прагматичних властивостей цього класу слів, їхньої маргінальності за принципом асиметрії системи та середовища.

У ХХ ст. теорія прислівників орієнтується на вчення О. О. Потебні, який відмовився від однієї частини синтаксичного розуміння прислівника і визнав за ним морфологічну самостійність, надавши йому статус особливої лексичної групи, особливої частини мови. Специфічною властивістю прислівників О. О. Потебня вважав вираження “ознаки ознак” [12, 119-121].

Мовознавці ХХ століття відмежували прислівник від інших частин мови, які традиційно відносились до цього розряду. Так, Л. В. Щерба у статті “О частях речи в русском языке” виділив категорію стану як окремий лексико-граматичний клас. До цієї категорії вчений відніс слова типу *можно, надо, необходимо*, а також короткі форми прикметників типу *я знаком, я намерен* тощо [15, 16]. Вчення про категорію стану далі розвинув В. Виноградов [3].

Отож, у першій половині ХХ ст. українські та зарубіжні мовознавці загалом цікавилися насамперед процесами обставинного виділення прислівників через синтаксис та дослідженням граматико-морфологічних ознак. Основна увага лінгвістів була звернена на визначення прислівників як частини мови, творення їх завдяки адвербіалізації інших лексико-граматичних класів, обставинній функції у реченні та класифікацію за цими функціями.

В україністиці другої половини ХХ – поч. ХХІ ст. Продовжується вивчення частиномовної природи прислівника, зокрема у морфологічному, словотвірному та синтаксичному аспектах. Так, у монографії І. К. Чаплі “Прислівники в українській мові” (1960) з’ясовано морфологічну і значеннєву природу, а також частково синтаксичне функціонування прислівників. Автор розглядає прислівник як одну з основних, повнозначних частин мови, для якої характерні й такі властивості, як категоріальне значення ознаки ознак, гетерогенна морфологічна природа й синтаксична обставинна функція у складі речення.

Заслуговують на увагу дослідження С. П. Бевзенка, Л. А. Булаховського, І. Р. Вихованця, К. Г. Городенської, Л. О. Гумецької, М. А. Жовтобрюха, І. К. Кучеренка, А. В. Майбороди, В. В. Німчука, В. М. Русанівського, С. П. Самійленка, О. О. Тараненка, І. М. Уздиган та ін., котрі висвітлюють різні аспекти прислівникової системи. У їх працях аналізується походження прислівників як особливого лексико-граматичного розряду слів, його залежність від постійних суперечностей між граматичним, лексичним і фонетичним оформленням прислівникового слова, простежується тенденція утворення нових лексичних одиниць за традиційно існуючими моделями і поява граматичних елементів на ґрунті лексичних.

З-поміж праць вітчизняних дослідників, присвячених описові прислівникової системи української літературної мови чи її окремих компонентів, варто відзначити дослідження Т. М. Довгою передумов, сутності, етапів адвербіалізації та основних структурних класів адвербіальних лексем, появу яких вона зумовила (1970, 1974). Окремі проблеми прислівникового словотвору сучасної української літературної мови розглядали також М. А. Жежеря (1970), П. І. Білоусенко (1982), Г. М. Мукан (1983), О. Д. Брошняк (1993), Т. І. Ніколашина (1997), Ю. В. Громик (1999) та ін.

Формування й розвиток прислівникової системи української мови від епохи слов’янської мовної єдності до сучасного стану висвітлено В. В. Німчуком у відповідному розділі колективної праці “Історія української мови: Морфологія” (1978). Автор з’ясовує генезу, особливості функціонування, продуктивність основних морфологічних типів прислівників на різних етапах розвитку української мови. В. В. Німчук використав вагомий фактичний матеріал з писемних пам’яток, говірок української мови, що дало змогу досить вичерпно охарактеризувати історію становлення прислівникової системи української мови.

Власне, до 80-х років ХХ ст. прислівник визначали як окрему невідмінювану повнозначну частину мови, що означає сталу ознаку дії, стану, ознаку іншої ознаки або предмета [9, 180]. Дослідники вважали принципово важливою морфологічною властивістю прислівника відсутність словозміни, проте іншим лексико-граматичним класам незмінних слів його протиставляли за наявністю в нього, крім граматичного, самостійного лексичного значення.

Нові теоретичні здобутки українського мовознавства, що ґрунтуються на сучасних продуктивних мовознавчих ідеях, уточнюють частиномовний статус прислівника. Запровадивши функціональний підхід до з'ясування питань теорії частин мови, провідні українські граматисти І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська вважають, що прислівник не має самостійного лексичного значення [4, 185; 6, 299]. І. Р. Вихованець стверджує, що прислівники являють собою синтаксичні деривати від трьох частин мови – прикметника, дієслова та іменника. Зберігаючи лексичне значення цих лексико-граматичних розрядів, прислівники змінюють лише їхні синтаксичні позиції, тобто трансформують присубстантивно-атрибутивну позицію прикметника, присудкову – порівняно незалежну – позицію дієслова, підметову іменникову позицію і позицію керованого другорядного іменникового члена речення в прислівникову позицію з двома модифікаціями: прислівну позицію некерованого дієсловом (або його функціональним еквівалентом) другорядного члена речення і детермінантну позицію другорядного члена речення [4, 190]. Прислівник як частина мови виокремлюється мовознавцями з огляду на його синтагматичні особливості. Специфіка цього класу, на думку І. Р. Вихованця, полягає в тому, що “лексичне значення статичної ознаки, процесу і предмета ставиться у синтагматичний зв'язок із предикатом і через те виконує функцію ознаки ознак” [4, 17], тобто є означенням до класу предикатів. Отже, за І. Р. Вихованцем, у системі частин мови прислівник виступає як відад'єктивний, віддієслівний і відсубстантивний синтаксичний дериват. У периферійній позиції при предикаті лексичне значення прикметника, дієслова й іменника ставиться у синтагматичний зв'язок і семантико-синтаксичні відношення з предикатом і стає причиною виникнення категоріального значення прислівника – значення ознаки ознак. У прислівників – дериватів від прикметників, іменників і дієслів власне лексичне значення залишається невиявленим [4, 18].

Отож, прислівники інтерпретовано як деривати адвербіальної деривації. Прикметники, дієслова та іменники, потрапляючи в зону обставинних значень, переходять у прислівники, тобто адвербіалізуються. Розрізняються три ступені адвербіалізації – синтаксичний, морфологічний і семантичний. Найпродуктивнішим є *морфологічний ступінь адвербіалізації*, при якому нетипова для прикметника, дієслова та іменника синтаксична позиція набуває морфологічного закріплення за допомогою спеціальних прислівникових суфіксів. Цей ступінь адвербіалізації характерний для прикметників та дієслів. Морфологічний перехід прикметника у прислівник здійснюється за допомогою суфіксів *-о*, *-е*, які нейтралізують морфологічні, трансформовані від іменника, категорії роду, числа і відмінка: *гарний* – *гарно*, *дружний* – *дружно*, *рішучий* – *рішуче*. Втративши вихідним дієсловом морфологічної членованості на корінь і флексію, що передає категорію часу, способу, роду, особи, числа, відбувається за допомогою приєднання суфікса *-чи* до основи дієслів теперішнього часу 3-ої особи множини і суфікса *-ши* до основи дієслів минулого часу чоловічого роду, що виступають абсолютним кінцем слова, наприклад: *малюють* – *малюючи*, *прочитав* – *прочитавши*. Слід зауважити, що,

втрачаючи всі дієслівні категорії, дієприслівник (морфологічний прислівник) зберігає валентність вихідного предиката-дієслова [8, 270]. Це свідчить про його прислівниковість. Словотворчі суфікси *-о*, *-е*, *-чи*, *-ши* є морфологічними показниками належності деривата до класу прислівників.

Відіменникова морфологічна адвербіалізація має інший характер. Вона полягає в повній ізоляції відмінкової форми від парадигми відмінювання, її “застиглості”. Морфологічний ступінь адвербіалізації репрезентують витворені на базі орудного відмінка прислівники *бігом*, *гуртом*, *зимою*, *ранком*, *порою*. Продуктивнішою є морфологічна адвербіалізація, що базується на прийменниково-відмінкових формах, які виражають різні обставинні відношення, наприклад: *ввечері*, *вночі*, *знизу*, *угорі*, *навіки*. Більш продуктивним для іменників є синтаксичний ступінь адвербіалізації, оскільки вони, порівняно з прикметниками й дієсловами, найвіддаленіші від значення ознаки. Синтаксичний ступінь адвербіалізації пов’язаний з використанням певної відмінкової форми іменника для вираження прислівникових відношень без морфологічного набуття нею ознак прислівника. Синтаксична адвербіалізація може здійснюватися синтетичним і аналітичним способами. Синтетичний спосіб адвербіалізації полягає у тому, що певний відмінок частково ізолюється від парадигми відмінкових форм і починає спеціалізуватися на вираженні адвербіальних відношень. В українській мові у такій ролі найчастіше виступає орудний відмінок, меншою мірою родовий і знахідний відмінки, що передають обставинні темпоральні, локативні значення, значення способу дії, наприклад: **“Ранком вийдеш – сонце сходить, на березі моря робиш гімнастику, стоїш як мама вродила, вітрець пестить тіло пружке...”** (О. Гончар); **“Ступав він дрібненько, швидко й легко, так що порою Оксен ледве встигав за ним”** (Г. Тютюнник); **“Місяцями блискало проти сонця степове озерце, вкрите теплотом гусей”** (П. Панч).

Аналітичний спосіб адвербіалізації здійснюється за допомогою прийменників, які переводять відмінкову форму в позицію прислівника. Цей спосіб адвербіалізації ґрунтується на формі місцевого відмінка і прийменникової форми давального, знахідного і родового відмінків, наприклад: **“Після дощу гостріше пахнуть квіти”** (В. Сосюра); **“На сповідь йдем до Маркіяна”** (І. Драч); **“У Гната обличчя аж засяяло з радощів”** (Є. Гуцало).

Найвищий, семантичний, ступінь адвербіалізації репрезентують тільки дієслова. Він супроводжується втратою дієприслівником валентного оточення. За такої умови відбувається завершальний ступінь адвербіалізації, що характеризується повним “вращенням” у клас прислівників, втратою всіх властивих дієслову синтаксичних, семантичних і морфологічних характеристик, зрушенням у семантиці, ще більшим акцентуванням ознаки. Семантичного ступеня адвербіалізації досягають лише дієслова теперішнього часу за допомогою суфікса *-чи*.

Отже, на думку І. Р. Вихованця, прислівник є абсолютно периферійним класом слів, який прилягає до аналітичних синтаксичних морфем, активно поповнюючи службові граматичні морфемі. Це зумовлено його спрямованістю на вираження обставинних семантико-синтаксичних відношень [4, 156]. У зв’язку з цим І. Р. Вихованець пропонує термін прислівник замінити терміном обставинник, оскільки відповідна частина мови передусім позначає різні обставини, за яких відбувається дія, явище тощо [5, 7].

Зауважимо, що у складі прислівників, крім аналітичних і синтетичних відіменникових, морфологізованих відприкметникових і віддієслівних, велику групу

становлять прислівники займенникового походження, які мають особливий статус, кваліфікуються як периферія прислівника, семантично поділяються на просторові, часові, атрибутивно-вказівні, кількісні, питальні та відносні.

Твердження про безкатегорійність прислівника видається надто категоричним. Адже попри різнопланові джерела становлення, прислівникові передусім властиве значення непроцесуальної ознаки, а також виразна синтаксична спеціалізація, реалізована в так званій придієслівній синтаксичній позиції. У процесі адвербіалізації відбувається повна нейтралізація граматичних категорій тих лексико-граматичних класів слів, дериватами яких є прислівники відповідних значенневих розрядів, а саме: означальних і власне обставинних, у межах яких функціонують конкретніші за семантичними й синтаксичними ознаками підгрупи.

Отож, прислівникова проблематика не втратила актуальності, зокрема з погляду участі власне прислівників, тобто лексичних одиниць, кваліфікованих за належністю до відповідного лексико-граматичного класу слів, та ізофункціональних з ними відповідників, репрезентованих передусім безприменниковими й применниково-іменниковими формами, у формуванні семантико-синтаксичних відношень у складі речення.

Власне прислівники та їхні функціональні відповідники виступають безпосередніми виразниками гетерогенної за своєю природою прислівникової синтаксичної сфери, котру попередньо можна кваліфікувати як множину властивих сучасній українській літературній мові засобів вираження адвербіальних синтаксем, які в семантико-синтаксичній структурі речення репрезентують обставини різної функціональної природи.

Використана література:

1. Аксаков С. Т. Несколько слов о нашем правописании // Полное собрание сочинений. – Т. II: Сочинения филологические. – М., 1878. – Ч. 1.
2. Античные теории языка и стиля. – М., 1936. – 341 с.
3. Виноградов В. В. Русский язык: Грамматическое учение о слове. – Изд. 3. – М.: Высшая школа, 1986. – 639 с.
4. Вихованець І. І. Частини мови в семантико-граматичному аспекті. – К.: Наукова думка, 1988. – 256 с.
5. Вихованець Іван. Студії про частини мови: Термінологічний аспект // Українська термінологія і сучасність: Збірник наукових праць. – 2005. – Вип. VI. – С. 3-8.
6. Вихованець І. І., Городенка К. Г. Теоретична морфологія української мови. – К.: Пульсари, 2004. – 400 с.
7. Возняк М. Галицькі граматики української мови першої половини XIX ст. – Львів, 1911.
8. Городенська К. Г. Прислівник // Безпояско О. К., Городенська К. Г., Русанівський В. М. Граматика української мови: Морфологія. – К.: Либідь, 1993. – С. 243-273.
9. Жовтобрюх М. А. Українська літературна мова. – К.: Наукова думка, 1984. – 252 с.
10. Павловский А. Грамматика малороссийского языка. – СПб, 1818.
11. Пешковский А. М. Русский синтаксис в научном освещении. – М.: Учпедгиз, 1956. – 511 с.
12. Потенция А. А. Из записок по русской грамматике. – М.: Учпедгиз, 1968. – Т. 3. – 552 с.
13. Чапля І. К. Прислівник в українській мові. – Харків: Вид-во Харк. ун-ту, 1960. – 124 с.
14. Шахматов А. А. Очерк современного русского литературного языка. – М.: Учпедгиз, 1941. – 620 с.
15. Щерба Л. В. О частях речи в русском языке // Избранные работы по русскому языку. – М., 1958. – С. 3-75.
16. Miklosich Franz: Vergleichende Grammatik der slavischen Sprachen, IV, Wier, 1883.

The article is devoted to the analysis of scientific researches from history of becoming of the adverbial system of Ukrainian language, description of adverb within limits of lexical and grammatical classes of words, determination of its lexical, morphological, syntactic properties and features of creation in the way of adverbialization of other parts of speech.

Key words: adverb, lexical and grammatical class, circumstantial and attributive adverbs, unprocessing sign, syntactic specialization, adverbialization.

Сидоренко О. М.

ОСОБЛИВОСТІ ПИСЬМОВОГО МОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ ЧЕТВЕРТОЇ ХВИЛІ (НА МАТЕРІАЛІ ІНТЕРНЕТ-ВИДАННЯ УСІМ)

Стаття присвячена мові української діаспори. На матеріалі текстів Інтернет-видання УСІМ аналізуються особливості діаспорного мовлення: наявність елементів мовної інтерференції, діаспоризмів, архаїчних лексем, способи передачі інішомовних онімів українською мовою та варіантність орфографії.

Ключові слова: публіцистичний стиль, Інтернет-комунікація, мова діаспори, варіантність, мовна інтерференція.

Діаспорна спільнота є вкрай важливим фактором презентації української самобутності у світі, зокрема – самобутності мовної. У той же час, українська ідея є об'єднуючою ланкою між територіально розрізненими колективами, що утримує їх у єдиному культурно-мовному континуумі. Спільний мовний код – додатковий імпульс для психологічного розрізнення “свій – чужий”. Отже, рідна мова виконує ідентифікуючу функцію в умовах перебування у чужорідному середовищі.

Українці, прагнучи зберегти зв'язки один з одним та з Батьківщиною, завжди намагалися гуртуватися у різноманітні діаспорні організації, проте не домігшись залишався локальний характер таких об'єднань: українці Америки, українці Канади, українці Німеччини або українці Португалії. Мовна інтерференція утворює гібридні територіальні варіанти української мови, що з часом набувають ознак окремих місцевих діалектів. Неоднорідність мовно-культурної асиміляції децентралізує українську діаспору, незважаючи на усі свідомі зусилля протистояти цьому процесу.

Різнманітні дослідження засвідчують, що найменше дбає про збереження національної ідентичності категорія людей, що належить до так званої “четвертої хвилі еміграції”, яку за провідною мотивацією виїзду також називають “трудовою”. Українці світу нарікають, що новоспечені емігранти не виявляють достатнього інтересу до культурних набутків української діаспори за кордоном, через що їм загрожує цілковитий занепад.

Мусимо зазначити, що такі песимістичні прогнози не цілком правомірні. Певний брак патріотичного ентузіазму “четвертої хвилі” компенсується розширеними можливостями спілкування у сучасному світі. З появою глобальної мережі Інтернет міжнародна комунікація українців світу та дотримання зв'язку з материковою Україною нині не вимагають значних зусиль та часових витрат, що є дуже важливим фактором для емігрантів-заробітчан. Більше того, спілкування українців відтепер має не лише